

مطالعه هویت ملی (اسلامی- ایرانی) از منظر سرمایه اجتماعی:

بازه زمانی (۱۴۰۳-۱۳۸۴)

ایوب متی^۱، طاها عشایری^۲، سیف الله مدبر چهار برج^۳

چکیده:

انقلاب اسلامی یکی از تغییرات سیاسی-اجتماعی مهم در برهه تاریخی ایران برای خلق، بازآفرینی و توسعه هویت ملی در برابر هویت‌های خرده‌فرهنگی، متضاد و درون قومی بوده و توانسته با تکیه بر سرمایه اجتماعی؛ گذار از هویت قومی به امر هویت ملی را تسهیل نماید که پیامدهای آن ترویج مدارای اجتماعی، کاهش منازعات سیاسی قومی و اتصال و پیوند چندجانبه اقوام با حکمرانی انقلاب اسلامی بوده است. بر این اساس هدف اصلی پژوهش مطالعه هویت ملی ایرانیان از منظر سرمایه اجتماعی در دوره‌های انقلاب اسلامی ایران ۱۳۸۴ الی ۱۴۰۳ است. روش پژوهش از نوع فراتحلیل کمی (CMA2)؛ واحد تحلیل مقاله‌ها (نورمگز، مگ ایران) و رساله‌های ارشد و دکتری (ایران داک) در بازه زمانی ۱۳۸۴ الی ۱۴۰۳ است. به روش عمدی-غیراحتمالی (ارزیابی مقاله برحسب ملاک ورود و خروج) از جامعه آماری گردآوری شده ۵۰ سند علمی؛ ۳۱ حجم نمونه انتخاب و نتایج با ابزار آزمون d کوهن و f فیشر تحلیل شده است. نتایج نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی به‌عنوان شاخص کلان اجتماعی، توانسته بر پیوند و تعلق با هویت ملی بعد از انقلاب اسلامی تأثیرگذار باشد و مقدار این ضریب اثر برابر با ۴۳ درصد است. همچنین ابعاد سرمایه اجتماعی از جمله تعلق اجتماعی (۰/۳۸۹)؛ انسجام اجتماعی (۰/۳۰۸)؛ مشارکت اجتماعی (۰/۴۱۸)؛ حمایت اجتماعی (۰/۳۵۵)؛ آگاهی اجتماعی (۰/۲۹۲) بر ارتقای هویت ملی ایرانیان بعد از انقلاب اسلامی ایران تأثیرگذار بوده و این تأثیر معنی‌دار است.

واژگان اصلی: سرمایه اجتماعی، انقلاب اسلامی ایران، هویت ملی، حمایت اجتماعی، تعلق اجتماعی.

۱. استادیار مطالعات منطقه‌ای، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.

۲. استادیار و عضو هیئت علمی گروه تاریخ و جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

t.ashayeri@uma.ac.ir

(نویسنده مسئول)

۳. عضو هیات علمی گروه حقوق دانشکده علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

مقدمه

بهره‌گیری از ثمره سرمایه اجتماعی جهت دست یابی به هدف والای حکمرانی سیاسی نیازمند هنجارها و شبکه‌های تسهیل‌کننده آن است (افتخاری افضلی و کلانتری، ۱۴۰۳: ۷). توجه به مردم-سالاری دینی از مهم‌ترین دغدغه‌ای جامعه اسلامی است و در این میان، شعار محوری گفتمان اسلامی، یگانگی دین و سیاست است (کاوینی و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۶۷). مفهوم هویت به‌عنوان یک مقوله اجتماعی مهم‌ترین نیازهای روانی انسان و پیش‌نیاز هرگونه زندگی اجتماعی است که دارای ابعاد و سطوح مختلفی از جمله ملی، فرهنگی، اجتماعی، دینی تمدنی و غیره هست. بعد هویت ملی به دلیل ایجاد انسجام و همبستگی ملی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (حسینی‌نیا و همکاران، ۱۴۰۱). هویت در ساده‌ترین تعریف، به معنای ویژگی‌های متمایزکننده فرد از دیگری است که شامل زبان، دین، نژاد، تاریخ، فرهنگ، جغرافیا و معماری بوده و همچنین بیان‌کننده نحوه رابطه فرد به‌مثابه جزء با جامعه به‌مثابه کل است (مومبینی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۷۸). طرح سؤال کیستی و چستی فرد به دوران اولیه زندگی انسان‌ها برمی‌گردد. هویت در سطح ملی، بالاترین سطح هویتی در درون مرزهای یک کشور تلقی می‌شود (دیلیمقانی و قاسمی ترکی، ۱۳۹۵: ۳۰) که از نگاه فروید و اریکسون، همان پاسخ روشن به سؤال من کیستم؟ است. اریکسون هویت را امری جمعی دانسته که نشانگر تفاوت، شخصیت و حسی و تعلقی است که در تعاملات میان فردی و بین گروه یافت می‌شود (کوینگ و ترنر، ۲۰۱۸). هویت ملی، احساس تعلق به یک ملت خاص است. این تجربه‌ای است که فرد را وادار می‌کند تا به نفع کشور عمل کند. هویت ملی از طریق ارزش‌های مشترک از جمله ارزش‌های میهن‌پرستی، حاکمیت قانون، وحدت ملی، مشارکت عمومی، انسجام میان اقوام و شهروندان، شناسایی می‌شود (نیایکو و خامیا، ۲۰۲۳). دلایل اهمیت هویت ملی برای وحدت، انسجام و همبستگی ملی، سابقه طولانی در نظریه اجتماعی و سیاسی دارد. ژان ژاک روسو همچنین در مورد اهمیت میهن‌پرستی برای وحدت ملی نوشت که بزرگ‌ترین معجزات فضیلت اجتماعی توسط میهن‌پرستی که معاد هویت است، ایجادشده است (ریچاردز، ۲۰۱۳). مفهوم سرمایه^۱ در اقتصاد به ظرفیت تولیدی و سودآوری در فرایندهای تولیدی اطلاق می‌شود که معادل آن سرمایه فیزیکی^۲ (پنالوپز و سنچز-ستوز، ۲۰۱۷) یا سرمایه طبیعی^۳ است که با سرمایه انسانی^۱ و اجتماعی تفاوت زیادی دارد. سرمایه انسانی به

¹ capital

² physical capital

³ natural capital

ظرفیت و دانش و سرمایه اجتماعی به ساختار روابط و سایر ویژگی‌های اجتماعی اشاره دارد (مبایلا-پولان و پنان لویز، ۲۰۱۷). سرمایه اجتماعی از سه مؤلفه اساسی اعتماد، شبکه‌های اجتماعی و مشارکت اجتماعی تشکیل یافته است. سرمایه اجتماعی برای جامعه مدنی و بهزیستی اجتماعی امری الزامی بوده (آهن و دیویس، ۲۰۲۰) و مهم‌ترین و قوی‌ترین منابع نهادینه‌شده در شبکه‌های اجتماعی است (ورکامپ و همکاران، ۲۰۱۵). این سرمایه اجتماعی؛ از سهمیم شدن در هنجارها و ارزش‌های اجتماعی، اعتماد و تعامل متقابل سرچشمه می‌گیرد (لپ و دیویس، ۱۹۹۷: ۱۱۹). این جمع‌گرایی به شادی، سلامتی، امنیت، کارایی جامعه کمک می‌کند. احساس تعلق به‌طورکلی به معنای احساس راحتی، امنیت، اتصال داشتن و مورداحترام بودن از سوی گروه و جمع است (می، ۲۰۱۳). این احساس تعلق وابستگی جمعی، تحت تأثیر میزان سرمایه اجتماعی است که در جامعه جریان دارد. احساس تعلق اجتماعی از تعامل اجتماعی میان مردم نشأت گرفته و روی تعامل آن‌ها در جامعه مدنی تأثیر می‌گذارد. جذب اجتماعی، انسجام اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی و همبستگی، مشارکت، الگوهای همسایگی و کمک متقابل در جامعه، از نشانه‌های تعلق اجتماعی است. در مطالعات روانشناسی و سلامت، مفهوم تعلق و احساس مشترک، با سرمایه اجتماعی سنجیده می‌شوند (لوچنز و همکاران، ۱۹۹۹). در این میان هویت ملی، ناظر به درونی کردن هویت جمعی جامعه از سوی فرد است که با درونی کردن هویت ملی، به تشابهات ملی خود با هموعان خود پی برده و نوعی دل‌بستگی و تعهد به آن‌ها و جامعه در خود احساس می‌کنند، در کنار آن به تفاوت‌های خود در مقام عنصری از جوامع دیگر آگاه شده و این آگاهی از تفاوت‌ها، پیوند او را با جامعه خویش مستحکم‌تر می‌کند (مومبینی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۷۸). هویت ملی ایرانیان؛ نتیجه خودآگاهی نسبت به انباشتی تاریخی از تجربه‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، سرزمینی بنام ایران است (دیلیمقانی و قاسمی ترکی، ۱۳۹۵: ۲۹). سرمایه اجتماعی، نقش اساسی در تقویت هویت ملی و استحکام آن داشته و مانع از خشونت، تنش قومی، اختلافات سیاسی و ناامنی قومی شده و در نتیجه بسترهای توسعه سیاسی-اجتماعی را رقم می‌زند. در این باره تأثیر سرمایه اجتماعی بر هویت ملی؛ پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است؛ با توجه به حجم بالای مطالعات تجربی؛ پژوهش فعلی قصد دارد هویت ملی ایرانیان از منظر سرمایه اجتماعی در دوره‌های تاریخی انقلاب اسلامی ایران در فاصله بین سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۴۰۲ مورد کاوی و بررسی قرار دهد.

¹ human capital

² trust, social network and participation

۱) پیشینه موضوع

الف. خارجی

وامسler (۲۰۲۳)، در مطالعه‌ای با عنوان "ابعاد اعتماد اجتماعی و هویت ملی: پرداختن به یک رابطه چنانچه مهمی" نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی برای عملکرد جوامع و دولت‌ها و همچنین برای رفاه افراد بسیار مهم بوده و این سرمایه اجتماعی شامل اعتماد ویژه، اعتماد به غریبه‌ها و اعتماد مبتنی بر هویت است. اعتماد اجتماعی با تکیه بر هویت ملی به توسعه آن کمک نموده و این اعتماد درجایی مؤثر است که هویت متکی بر خون، ملیت، سرزمین و تولد باشد.

بایت و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان "سرمایه اجتماعی و هویت نوجوانان ناشنوا: یک تحلیل پدیدار شناختی تفسیری" در میان ۱۰ نوجوان استرالیایی بین ۱۳ تا ۱۶ سال نشان می‌دهد ذخیره سرمایه اجتماعی؛ تقویت‌کننده سرمایه اجتماعی و راهبردهای سرمایه اجتماعی از طریق مدرسه، خانواده و نهادهای مدنی به ارتقای هویت ملی و تعلق به آن کمک می‌کند.

کوک (۲۰۱۹)، در فصلی از کتاب با عنوان "سرمایه اجتماعی و هویت اجتماعی" نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی شامل پیوند هنجارها و شبکه‌های همکاری اجتماعی، شبکه‌های دوستی و ارتباطات خویشاوندی؛ بنیان‌های مهم یک هویت اجتماعی کلان را شکل می‌دهند و این سرمایه باعث می‌شود که افراد فراتر از خانواده و رفتار فردگرایی اندیشیده و طبق منافع ملی قدم بردارد.

جیمیز (۲۰۰۵)، در پژوهشی با عنوان "سرمایه هویتی، سرمایه اجتماعی: تولید منابع تسهیل‌کننده انسجام اجتماعی" بر این تأکید می‌کند که سرمایه اجتماعی و هویت باهم ارتباطی متقابل دارند و در نهایت در جوامع مدرن هویت ملی امری آموختنی بوده و با انسجام اجتماعی ارتباطی عمیق دارد.

ب. داخلی

مروری بر نظرسنجی ملی نشان می‌دهد که هویت ملی ایرانیان در سطح بالایی قرار دارد، به‌طوری‌که ایرانیان در پاسخ به سؤال (آیا شما تمایل دارید در کشوری غیر از ایران زندگی کنید؟)، ۸۷/۲ درصد خیر و ۱۲/۸ درصد بله، در پاسخ به سؤال (آیا تمایل دارید تابعیت و گذرنامه کشوری غیر از ایران را داشته باشید؟) ۶۲/۶ درصد گزینه خیر و ۳۷/۴ درصد گزینه بله؛ در پاسخ به هویت انقلابی (به اعتقاد من انقلاب اسلامی، استقلال کشور را در صحنه جهانی بیشتر کرده است؛ ۹۹ درصد گزینه موافق و ۱ درصد مخالف؛ در پاسخ به سؤال وجود ولایت فقیه باعث امنیت در جامعه شده است؛ ۹۰ درصد موافق و ۱۰ درصد مخالف؛ در پاسخ به سؤال انقلاب اسلامی میزان مشارکت مردم

در امور کشور را بالا برده است؛ ۸۰ درصد موافق و ۲۰ درصد مخالف؛ در پاسخ به سؤال (مطمئنم که در آینده ایران به کشوری پیشرفته تبدیل خواهد شد. ۸۳/۹ درصد موافق و ۱۶/۱ درصد مخالف) را انتخاب کرده‌اند (رصد ملی فرهنگی وزارت کشور، ۱۴۰۰). در ادامه به مهم‌ترین پژوهش‌های تجربی مرتبط با فرا تحلیل به‌طور خلاصه اشاره شده است:

جدول ۱: پیشینه تجربی پژوهش

نویسنده (سال)	ابزار	قومیت	مکان یا شهر	حجم نمونه	شیوه نمونه‌گیری	رشته نویسنده	نوع سند	گروه مورد مطالعه	روش
نازکبار و همکاران (۱۴۰۲)	پرسشنامه	فارس	شهرکرد	۵۰۰	تصادفی ساده	علوم اجتماعی	پژوهشی	زنان ۱۸ تا ۵۰ ساله	پیمایش
حسینی و همکاران (۱۴۰۱)	پرسشنامه	ترکمن	گلستان	۳۹۰	تصادفی ساده	علوم اجتماعی	پژوهشی	جوانان ساکن مناطق شرق گلستان	پیمایش
کاکاوند (۱۴۰۱)	پرسشنامه	کرد	کرمانشاه	۳۸۴	تصادفی ساده	علوم اجتماعی	پژوهشی	شهرندا ن ۱۸ سال به بالای شهر کرمانشاه	پیمایش
اولادی و همکاران (۱۴۰۱)	پرسشنامه	عرب	خوزستان	۳۸۴	تصادفی ساده	علوم اجتماعی	پژوهشی	شهرندا ن شهر اهواز	پیمایش
شیردل و همکاران (۱۴۰۰)	پرسشنامه	فارس	کرمان	۳۸۰	تصادفی چند مرحله‌ای	علوم اجتماعی	پژوهشی	دختران نوجوان شهرستا ن کرمان	پیمایش
حسینی نیا و همکاران (۱۳۹۹)	پرسشنامه	فارس	گلستان	۳۹۰	در دسترس	علوم اجتماعی	پژوهشی	جوانان شرق استان گلستان	پیمایش

پیمایش	جوانان ۱۸ تا ۲۵ ساله شهرهای سنندج، بوکان، تبریز و خوی	پژوهشی	علوم قرآن و حدیث	تصادفی طبقه‌ای	۲۹۶	سنندج، بوکان، تبریز و خوی	ترک و کرد	پرسشنامه	حلیمی جلودار و حسین بیچی کلاً (۱۳۹۹)
پیمایش	دانشجویان همدان	کنفرانسی	روانشناسی	تصادفی در دسترس	۳۸۴	همدان	فارس	پرسشنامه	ابراهیمی مقدمیان و توکلی کمرین (۱۳۹۸)
پیمایش	دانشجویان دانشگاه یاسوج	پژوهشی	جامعه‌شناسی	طبقه‌ای چند مرحله‌ای	۴۰۰	یاسوج	لر	پرسشنامه	میرفردی و ولی‌نژاد (۱۳۹۷)
پیمایش	مردم شهر بذرعلی	رساله ارشد	علوم اجتماعی	تصادفی	۳۸۴	بندرعباس	فارس	پرسشنامه	عزیزی (۱۳۹۷)
پیمایش	شهر و ندرشت	پژوهشی	جامعه‌شناسی	تصادفی	۳۸۱	رشت	مازنی	پرسشنامه	شبیانی و احمدپور (۱۳۹۶)
پیمایش	جوانان شهر اهواز	پژوهشی	جامعه‌شناسی	تصادفی	۳۸۳	خوزستان	عرب	پرسشنامه	امیری فر و شیرمردی (۱۳۹۶)
پیمایش	جوانان مهاجر	پژوهشی	جامعه‌شناسی	طبقه‌ای	۱۵۰	شاهین‌شهر	فارس	پرسشنامه	ربیعی و همکاران (۱۳۹۶)
پیمایش	شهر و ندر ۱۸ سال و بیشتر	کنفرانسی	جامعه‌شناسی	خوشه‌ای	۳۸۵	تهران	فارس	پرسشنامه	بقایی سرابی و قیاس‌خانی (۱۳۹۶)
پیمایش	شهر و ندر شهر نورآباد	کنفرانسی	جامعه‌شناسی	تصادفی	۳۸۴	نورآباد	فارس	پرسشنامه	نامداری (۱۳۹۶)

	دلفان								
پیمایش	افراد ۱۸ تا ۲۹ ساله دو شهر کرمانشاه و جوانرود	پژوهشی	جامعه‌شناسی	تصادفی	۴۰۰	کرمانشاه	کرد	پرسشنامه	رستگار خالد و همکاران (۱۳۹۵)
پیمایش	دانشجویان پسر دانشگاه فنی و حرفه‌ای شهید چمران اهواز	رساله ارشد	جامعه‌شناسی	تصادفی	۳۱۰	اهواز	فارس	پرسشنامه	امیری (۱۳۹۳)
پیمایش	افراد ساکن شهر تهران با ضابطه سنی ۱۸ سال و بالاتر	کنفرانسی	جامعه‌شناسی	تصادفی	۳۸۴	تهران	فارس	پرسشنامه	دانش و حسینی (۱۳۹۳)
پیمایش	جوانان شهر بجنورد	کنفرانسی	جامعه‌شناسی	تصادفی طبقه‌ای	۲۰۰	بجنورد	فارس	پرسشنامه	سلیمی امان‌آباد و همکاران (۱۳۹۳)
پیمایش	دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز تهران غرب	کنفرانسی	علوم اجتماعی	تصادفی	۲۵۵	تهران	فارس	پرسشنامه	فیروززاد و فیل کوش (۱۳۹۳)

صیدی (۱۳۹۲)	پرستنامه	کرد	ایلام	۲۳۱	تصادفی	علوم اجتماعی	پژوهشی	دانش آموزان پسران مقطع پیش‌داز شگاهی	پیمایش
ایمان و روحانی (۱۳۹۲)	پرستنامه	فارس	شیراز	۴۵۵	تصادفی	علوم اجتماعی	پژوهشی	دانشجویان ن دانشگاه شیراز	پیمایش
جعفری (۱۳۹۲)	پرستنامه	ترکمن	گلستان	383	خوشه‌ای چندمرحله ای	جامعه‌شناسی	رساله ارشد	ترکمن‌ها ی استان گلستان	پیمایش
ملک حسینی و همکاران (۱۳۹۲)	پرستنامه	ترکمن	گلستان	۳۸۴	سهمیه‌ای	جامعه‌شناسی	پژوهشی	مرزنشینان ن استان گلستان	پیمایش
اسکندری (۱۳۹۲)	پرستنامه	فارس	ارسنجان	۴۰۰	تصادفی	جامعه‌شناسی	رساله ارشد	شهروندان	پیمایش
قاسمی و جمال وندی (۱۳۹۱)	پرستنامه	کرد	ایلام	۲۴۰	تصادفی طبقه‌ای	جامعه‌شناسی	پژوهشی	دانشجویان ن دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام	پیمایش
آقاپور (۱۳۹۱)	پرستنامه	فارس	تهران	۴۰۰	تصادفی سیستماتیک	جامعه‌شناسی	پژوهشی	جوانان نظامی	پیمایش
هزارجریبی و لهراسی (۱۳۹۰)	پرستنامه	فارس	تهران	334	تصادفی طبقه‌ای	جامعه‌شناسی	پژوهشی	دانشجویان ان علامه	پیمایش
رضوی دینانی و همکاران (۱۳۸۹)	پرستنامه	فارس	اراک	۳۸۴	طبقه‌ای	ارتباطات	پژوهشی	جوانان	پیمایش
جهانگیری	پرستنامه	فارس	شیراز	۳۶۰	طبقه‌ای	جامعه‌شناسی	پژوهشی	دانشجویان	پیمایش

و معینی (۱۳۸۹)								ان دانشگاه شیراز	
رضایی و احمدلو (۱۳۸۴)	پرسشنامه	ترک، کرد	مهاباد، تبریز	۶۵۰	تصادفی	جمع‌شماری	پژوهشی	جوانان تبریز و مهاباد	پیمایش

نقد پیشینه و جمع‌بندی

هویت ملی در جامعه ایران بعد از انقلاب اسلامی امری بسیار مهم و حیاتی است، با توجه به افزایش منازعات در منطقه خاورمیانه، ظهور داعش، گروه‌های تروریستی و تجزیه‌طلب و تضاد هویت‌های قومی بانظم و امنیت ملی، همچنان جامعه ایرانی در سایه سرمایه اجتماعی از نوع دینی-اسلامی و فرهنگ ایرانی، متحد، منسجم و یکپارچه در برابر تمامی بحران‌های تاریخی ایستاده و در فرهنگ مقاومت، پایداری و دفاع از سرزمین، هویت ملی خود را بازتولید می‌کنند. مرور و بررسی اسناد، مقاله و آثار علمی منتشرشده در فاصله زمانی بعد از انقلاب اسلامی ایران پیرامون ارتباط بین سرمایه اجتماعی با تعلق و پیوند به هویت ملی نشان می‌دهد که همچنان یکی از دلایل اصلی حفظ هویت ملی و کاهش تنش‌های درون قومی و بین قومی و تضادهای ساینسی-اجتماعی، خلق و بازآفرینی سرمایه اجتماعی در سطح حکمرانی و کلان ملی است، بر این اساس پژوهش فعلی قصد دارد ضمن استخراج نتایج تجربی داده‌های قبلی، با استفاده از فراتحلیل، آن‌ها را در یک گزارش و قالب منظم، منسجم و قابل سیاستگذاری ترسیم نماید.

۲) مبانی نظری پژوهش

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی، روشی برای تأکید و تمرکز بر جنبه‌های مثبت تعامل اجتماعی متقابل است. مفاهیم سازنده سرمایه اجتماعی، واحدهای اجتماعی ازجمله خانواده، دوستان، گروه، مدرسه، همکاران سازمانی، طبقات اجتماعی هستند که به آن‌ها امکان دسترسی به منابع عظیم کنش جمعی یا خلق هویتی جمعی را می‌دهد (تیموئی و همکاران، ۲۰۲۳). سرمایه اجتماعی اصطلاحی شبیه چتری است که ابعاد مهمی از تعامل اجتماعی را شامل شده و به اجتماع اجازه می‌دهد که باهمدیگر به‌طور مفید و مؤثر کار جمعی کنند. همچنین تعامل میان شخصی، سهمی شدن در میراث‌های فرهنگی، سهمی

شدن در فهم مشترک، هنجارها، ارزش‌ها، اعتماد، همکاری و تعامل متقابل (سکروی و همکاران، ۲۰۲۰)، بنیان‌های سرمایه اجتماعی را شکل می‌دهد. سه رویکرد مهم نسبت به سرمایه اجتماعی وجود دارد:

الف. سطح خرد-فردی: سرمایه اجتماعی یک منابع و شبکه روابطی از فردی است که ابزاری را برای رسیدن به هدف‌های فردی فراهم می‌کند.

ب. سطح میانی-اجتماع-محور: سرمایه اجتماعی منابع مشترکی است که همکاری و عمل جمعی را تسهیل می‌کند.

ج. سطح کلان-اجتماعی: سرمایه اجتماعی منابع کلان نهادی و اجتماعی است که بر روی اعتماد اجتماعی و ذهنیت مدنی تکیه دارد (پنا-لوپز و سنچز-سنتوز، ۲۰۱۷).

در نهایت مهم‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی عبارتند از:

- مشارکت اجتماعی: داشتن تعهد-مشارکت در گروه‌های محلی-اجتماعی، فعالیت‌های داوطلبانه؛ سازمان‌ها، باشگاه‌ها، اقدام جمعی در مورد یک مسئله اجتماعی؛

- تعامل اجتماعی: حضور در شبکه‌های اجتماعی، توسعه روابط اجتماعی، تعامل متقابل؛ حمایت اجتماعی: پشتیبانی اجتماعی، تماس با دوستان، خانواده، همسایه‌ها؛ عمیق‌تر شدن شبکه‌های اجتماعی در اثر همدلی اجتماعی؛

- اعتماد اجتماعی: اعتماد به افراد دیگر، نهادها و خدمات عمومی از طریق درک ارزش‌های مشترک، انسجام اجتماعی: تعامل نزدیک، میزان صمیمت اجتماعی، پیوندهای قوی شبکه‌ای (هارپر، ۲۰۰۲: ۴).

هویت ملی

هویت ملی، بنیاد شکل‌گیری ملت و نشانگر احساس وفاداری و تعلق به نمادهای مشترکی در اجتماع ملی در میان مرزهای سیاسی است که عناصری از جمله سرزمین، آداب، مناسک، تاریخ و زبان را در برمی‌گیرد (رحمان‌سرشت و همکاران، ۱۳۹۲: ۷). هویت ملی؛ فرایند آگاهی مردمان یک کشور از اشتراک در سرزمین، خاستگاه، میراث فرهنگی و اجتماعی، سیاسی و زبانی و احساس تعلق خاطر و دلبستگی نسبت به این اشتراکات و حمایت از مؤلفه‌های مشترک است (دیلمقانی و قاسمی ترکی، ۱۳۹۵: ۳۴). هویت ملی دارای ابعادی از جمله سرزمین مشترک، نژاد و ملیت مشترک، زبان مشترک، نظام سیاسی-دولت، تاریخ و پیشینه مشترک، اقتصاد واحد و مشترک، هنر و ادبیات مشترک، دین

مشترک است (آزاد ارمکی و وکیلی، ۱۳۹۲: ۳۰). هویت ملی را امری جمعی، کلی و بالاترین سطح هویت می‌دانند که در داخل یک سرزمین معنا یافته و نشانگر تعلق جمعی، احساس مشترک و باورهای کلی یک اجتماع با مؤلفه‌های زبانی، تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی، نمادها، آداب و رسوم و هنجارهای مشترک است (عشایری و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۷).

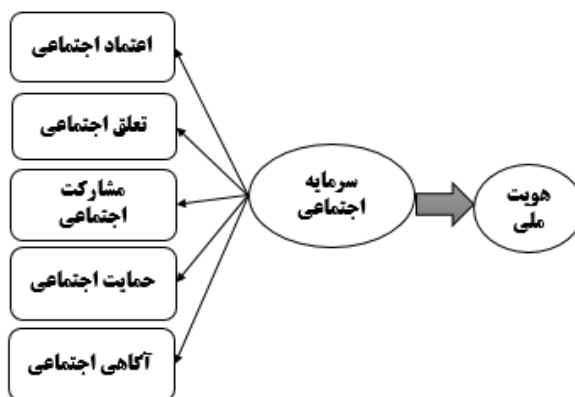
۳) چارچوب نظری

۳-۱) تأثیر متقابل سرمایه اجتماعی و هویت ملی

سرمایه اجتماعی و هویت اجتماعی، از اصلی عوامل تداوم زندگی اجتماعی بوده که با تسهیل فرایند همکاری افراد برای دستیابی به هدف‌های مشترک، باعث کاهش هزینه‌ها می‌شود. همچنین هویت اجتماعی، درک پایدار فرد از کیستی اجتماعی خود از راه شباهت‌هایش با دیگران است. این درک طی فرایندهای اجتماعی و تعامل با سایر افراد و گروه‌های اجتماعی خلق و باعث احساس همانند بودن با دیگران در گروه، طبقه و جامعه در فرد می‌گردد (صالحی، ۱۳۹۹: ۶۶). مشارکت از الزام‌های اساسی سرمایه اجتماعی در جامعه مردم سالار است (عطوفت و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۱۴). سرمایه اجتماعی، مهم‌ترین شاخص ارزیابی موفقیت یک حکمرانی سیاسی است که میزان نفوذ و مقبولیت حکومت، یا تصویر نظام سیاسی از ذهن جمعی مردم آن سرزمین است. انقلاب اسلامی با ایجاد بسترهای تولید سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، انسجام، تعلق اجتماعی، حمایت و آگاهی سیاسی-اجتماعی)، منجر به خلق هویت ملی و گذار از هویت قومی و خرده شده است. هویت ملی، احساس تعلق اجتماعی فرد به نظام سیاسی یا ملتی است که از طریق حس مشترک (سرمایه اجتماعی قومی و فراقومی) در فرایند تاریخی، تولید و با انتقال بین نسلی، جامعه‌پذیری و تربیت سیاسی، تداوم می‌یابد. مهم‌ترین نقش سرمایه اجتماعی در بازتولید تعلق به زبان، تاریخ، آگاهی ملی، نمادهای فرهنگی و سرنوشت مشترک جمعی است. پیامدهای تقویت سرمایه اجتماعی در سطح کلان؛ گذار از هویت‌های فردی-قومی به هویت‌های جمعی فراقومی (در سطح کلان) است که اعتماد اجتماعی، انسجام، حمایت و آگاهی جمعی، مناسک جمعی و تقویت سنت‌های ملی ممکن می‌شود. با افزایش سرمایه اجتماعی، هویت ملی نیز تقویت یافته و یک جامعه چند قومی، به مثابه یک جامعه ملی، ملتی قوی، متحد و منسجم ظاهر می‌شود. این حس درونی مانند یک چتری است که یک ملت را مقاوم و پایدار در قلمرو سرزمینی و فرا سرزمینی نگه می‌دارد. نوعی احساس درونی یک ملت و فرهنگ ملی

است که نسبت به هم‌وطنان و هم‌وعان خود منعکس می‌کند، این هویت جامعه ایرانی را شکل می‌دهد. با افزایش سرمایه اجتماعی میان ایرانیان، هویت ملی آن‌ها تقویت و از خرده‌فرهنگی قومی متعارض با ساختار سیاسی کاسته می‌شود.

۲-۳) الگوی نظری پژوهش

شکل ۱: الگوی نظری پژوهش

۴) روش‌شناسی پژوهش

در این تحقیق از فراتحلیل کمی بهره گرفته شده است. فراتحلیل برآورد اندازه اثر مطالعات در یک واحد اصلی است که با ارجاع به مقالات منتشره، سال پژوهش، متغیرهای معنی‌دار با وابسته ارزیابی می‌شود. برای دریافت و جمع‌آوری مقالات از سایت نورمگز، سیویلیکا، ایران‌داک و مگ ایران با کلیدواژه "سرمایه اجتماعی و هویت ملی" در بازه زمانی ۱۳۸۴ الی ۱۴۰۳، با حجم ۵۰ تحقیق شناسایی و بعد از کنترل از حیث روشی، اعتبار، روایی و یافته‌های علمی، تعداد ۳۱ سند وارد نرم‌افزار شده و اندازه اثر نهایی هر پژوهش و اثر نهایی کل به‌وسیله فرمول فیشر و کوهن برآورد شده است.

۵) یافته‌های پژوهش

۵-۱) توصیفی

رشته تخصصی نویسندگان مسئول در ۹۱ درصد علوم اجتماعی، ۴ درصد روانشناسی؛ ۳ درصد علوم قرآنی و ۲ درصد ارتباطات هستند.

شیوه نمونه‌گیری در ۵۴ درصد تصادفی ساده؛ ۱۳ درصد خوشه‌ای، ۲۳ درصد تصادفی

طبقه‌ای؛ ۶ درصد دسترس و ۳ درصد سهمیه‌ای هستند.

جامعه آماری مورد بررسی در ۲۶ درصد دانشجویان؛ ۳۹ درصد شهروندان عمومی؛ ۲۹ درصد جوانان؛ ۳ درصد زنان و ۳ درصد دانش‌آموزان هستند.

هویت قومی مورد بررسی در ۵۸ درصد فارس؛ ۲۰ درصد آذری، ۱۰ درصد کرد؛ ۸ درصد ترکمن؛ ۲ درصد مازنی و ۲ درصد لر بوده است.

نوع سند پژوهش در ۷۰ درصد مقاله علمی پژوهشی؛ ۱۹ درصد مقاله کنفرانسی و ۱۱ درصد رساله کارشناسی ارشد بوده است.

۵-۲) تحلیلی

در این بخش، یافته‌های حاصل از فراتحلیل به تفکیک مطالعات ارائه شده است

جدول ۲: اندازه اثر مطالعات

گزارش آماری					نویسندگان و سال
سطح معنی داری	Z	حد بالا	حد پایین	اندازه اثر	
۰/۰۰۰	۶/۷۵۲	۰/۱۶۲	۰/۰۸۹	۰/۴۹۰	نازک‌تبار و همکاران (۱۴۰۲)
۰/۰۰۰	۱۰/۵۱۳	۰/۵۱۰	۰/۱۲۴	۰/۵۵۴	حسینی و همکاران (۱۴۰۱)
۰/۰۰۰	۱۶/۰۰۳	۰/۷۲۶	۰/۶۱۷	۰/۶۷۵	کاکاوند (۱۴۰۱)
۰/۰۰۰	۷/۱۶۴	۰/۵۰۲	۰/۳۷۰	۰/۵۵۱	اولادی و همکاران (۱۴۰۱)
۰/۰۰۰	۱۹/۹۱۱	۰/۸۱۸	۰/۸۳۷	۰/۷۸۱	نازک‌تبار و همکاران (۱۴۰۰)
۰/۰۰۰	۳/۵۳۳	۰/۲۷۶	۰/۰۸۱	۰/۱۸۰	شیردل و همکاران (۱۴۰۰)
۰/۰۰۰	۱۲/۲۷۸	۰/۶۱۹	۰/۴۸۱	۰/۵۵۴	حسینی نیا و همکاران (۱۳۹۹)
۰/۰۰۰	۱۴/۶۱۳	۰/۷۴۸	۰/۶۲۹	۰/۶۹۳	حلیمی جلودار و حسین بیجی کلا (۱۳۹۹)
۰/۰۰۰	۹/۴۶۱	۰/۵۲۶	۰/۳۳۶	۰/۴۵۰	ابراهیمی مقدمیان و توکلی کرین (۱۳۹۸)
۰/۰۰۰	۸/۲۰۵	۰/۴۷۰	۰/۳۰۴	۰/۳۹۰	میرفردی و ولی نژاد (۱۳۹۷)
۰/۰۰۰	۶/۹۱۲	۰/۴۲۶	۰/۲۴۸	۰/۳۴۰	عزیزی (۱۳۹۷)
۰/۰۰۰	۶/۱۶۸	۰/۳۹۵	۰/۲۱۳	۰/۳۰۷	شیانی و احمدپور (۱۳۹۶)
۰/۰۰۰	۵/۶۰۸	۰/۳۷۰	۰/۱۸۵	۰/۲۸۰	امیری فر و شیرمردی (۱۳۹۶)
۰/۰۰۰	۷/۶۲۰	۰/۶۵۸	۰/۴۳۶	۰/۵۵۷	ربیعی و همکاران (۱۳۹۶)
۰/۰۰۰	۳/۳۳۹	۰/۱۵۳	۰/۰۸۷	۰/۵۶۰	بقایی سربابی و قیاس خانی (۱۳۹۶)
۰/۰۰۰	۱۳/۵۳۰	۰/۶۶۰	۰/۵۳۲	۰/۶۰۰	ناملداری (۱۳۹۶)
۰/۰۰۰	۷/۲۱۳	۰/۴۳۰	۰/۲۵۸	۰/۳۴۷	رستگار خالد و همکاران (۱۳۹۵)

امیری (۱۳۹۳)	۰/۵۵۰	۰/۴۶۷	۰/۶۲۳	۱۰/۸۳۵	۰/۰۰۰
دانش و حسینی (۱۳۹۳)	۰/۳۸۹	۰/۳۰۱	۰/۴۷۱	۸/۰۱۵	۰/۰۰۰
سلیمی امان آباد و همکاران (۱۳۹۳)	۰/۴۰۱	۰/۱۲۸	۰/۲۶۳	۳/۵۶۲	۰/۰۰۰
فیروززاد و فیل کوش (۱۳۹۳)	۰/۴۵۱	۰/۳۷۵	۰/۵۲۱	۱۰/۳۳۲	۰/۰۰۰
صیدی (۱۳۹۲)	۰/۴۹۰	۰/۱۸۹	۰/۲۳۷	۸/۰۵۶	۰/۰۰۰
ایمان و روحانی (۱۳۹۲)	۰/۴۵۲	۰/۳۷۶	۰/۵۲۲	۱۰/۳۵۸	۰/۰۰۰
جعفری (۱۳۹۲)	۰/۱۵۱	۰/۰۵۲	۰/۲۴۷	۲/۹۶۶	۰/۰۰۰
ملک حسینی و همکاران (۱۳۹۲)	۰/۴۶۶	۰/۳۸۶	۰/۵۳۹	۱۰/۰۶۱	۰/۰۰۰
اسکندری (۱۳۹۲)	۰/۴۰۰	۰/۲۸۸	۰/۵۰۱	۶/۵۲۲	۰/۰۰۰
قاسمی و جمال ونلی (۱۳۹۱)	۰/۳۶۶	۰/۲۷۸	۰/۴۴۸	۷/۶۴۷	۰/۰۰۰
آقاپور (۱۳۹۱)	۰/۴۴۷	۰/۳۵۷	۰/۵۲۹	۸/۷۵۰	۰/۰۰۰
هزارجریبی و لهراسبی (۱۳۹۰)	۰/۲۵۲	۰/۱۵۶	۰/۳۴۳	۵/۰۲۷	۰/۰۰۰
رضوی دینانی و همکاران (۱۳۸۹)	۰/۲۵۸	۰/۱۵۹	۰/۳۵۲	۴/۹۸۷	۰/۰۰۰
جهانگیری و معینی (۱۳۸۹)	۰/۲۷۹	۰/۳۴۱	۰/۷۶۲	۱۴/۱۲۰	۰/۰۰۰
رضایی و احمدلو (۱۳۸۴)	۰/۲۴۱	۰/۱۶۷	۰/۳۱۲	۶/۲۵۳	۰/۰۰۰

نتایج نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی در تمامی پژوهش‌ها دارای تأثیر معنی‌داری بر هویت ملی بوده است. با افزایش میزان سرمایه اجتماعی ایرانیان، هویت ملی آن‌ها تقویت‌شده و افزایش می‌یابد.

تأثیر کل سرمایه اجتماعی بر هویت ملی

جدول ۳: اثر کل سرمایه اجتماعی بر هویت ملی

نتایج آماری				
sig	Z	upper	lower	Effect size
۰/۰۰۰	۱۰/۸۴۷	۰/۵۰۴	۰/۳۶۷	۰/۴۳۸

نتایج نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی به لحاظ میانگین اثرگذاری بر هویت ملی در مجموع مطالعات (۳۱ سند)؛ معنی‌دار و مستقیم بوده و مقدار اثر نهایی آن برابر با ۰/۴۳۸ است. با افزایش سرمایه اجتماعی میان شهروندان؛ گرایش آن‌ها به هویت ملی بیشتر شده و تعهد و عرق ملی نیز تقویت می‌شود.

تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر هویت ملی

جدول ۴: اثر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر هویت ملی

نتایج آماری					مؤلفه و ابعاد سرمایه اجتماعی
sig	Z	upper	lower	Effect size	
۰/۰۰۰	۳/۵۸۲	۰/۱۲۹	۰/۰۸۲	۰/۳۸۹	اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۰	۱۰/۲۴۰	۰/۳۶۸	۰/۱۷۰	۰/۳۰۸	تعلق اجتماعی
۰/۰۰۰	۱۵/۸۳۲	۰/۴۷۲	۰/۱۶۲	۰/۴۱۸	مشارکت اجتماعی
۰/۰۰۰	۹/۱۱۴	۰/۶۷۲	۰/۴۱۸	۰/۳۵۵	حمایت اجتماعی
۰/۰۰۱	۱۴/۰۳۳	۰/۲۸۷	۰/۱۲۵	۰/۲۹۲	آگاهی اجتماعی

همچنین میان مؤلفه و ابعاد سرمایه اجتماعی با هویت ملی معنی‌دار و مستقیم بوده است؛ به‌طوری‌که:

- اعتماد اجتماعی ۰/۳۸۹ از تغییرات هویت ملی را تبیین کرده و با افزایش اعتماد اجتماعی، گرایش به هویت ملی نیز افزایش می‌یابد.

- تعلق اجتماعی ۰/۳۰۸ از تغییرات هویت ملی را تبیین نموده و هرچه شدت تعلق اجتماعی بیشتر؛ میزان گرایش به هویت ملی نیز بیشتر خواهد بود.

- مشارکت اجتماعی ۰/۴۱۸ از تغییرات هویت ملی را تبیین کرده و با افزایش حضور مردم در مسائل ملی و جمعی؛ هویت ملی ایرانیان تقویت می‌شود.

- حمایت اجتماعی ۰/۳۵۵ از تغییرات هویت ملی را تبیین می‌کند. بر این اساس هرچه میزان حمایت اجتماعی از مردم بیشتر به همان اندازه گرایش به هویت ملی تقویت می‌شود.

- آگاهی اجتماعی ۰/۲۹۲ از تغییرات هویت ملی را تبیین نموده و با افزایش آگاهی اجتماعی مردم از تاریخ، فرهنگ، ارزش، تاریخ و هنجارهای اجتماعی؛ گرایش به هویت ملی نیز بیشتر می‌شود.

تأثیر جنسیت بر هویت ملی

جدول ۵: تأثیر جنسیت بر هویت ملی

نتایج آماری			جنسیت
sig	z-value	اندازه ترکیبی	
۰/۰۰۰	۴/۳۳۱	۰/۱۰۲	زنان
۰/۰۰۰	۵/۶۲۱	۰/۱۲۵	مردان
۰/۰۰۰	۹/۰۸۹	۰/۱۵۴	اثر کل

بین جنسیت و هویت ملی رابطه معنی‌داری وجود داشته و مقدار اثر آن برابر با ۰/۱۵۴ است، به لحاظ جنسیت؛ میزان سرمایه اجتماعی در میان مردان با مقدار ضریب ۰/۱۲۵ بیشتر از زنان ۰/۱۰۲ بر هویت ملی آن‌ها تأثیر داشته است.

تأثیر سطح تحصیلات بر هویت ملی

جدول ۶: تأثیر سطح تحصیلات بر هویت ملی

سطح تحصیلات	نتایج آماری		
	اندازه ترکیبی	z-value	sig
دانشگاهی	۰/۲۱۰	۲۴/۱۶۲	۰/۰۰۰
غیردانشگاهی	۰/۱۸۹	۱۲/۷۹۲	۰/۰۰۰
اثر کل	۰/۲۲۶	۶/۵۷۳	۰/۰۰۰

بین سطح تحصیلات و هویت ملی رابطه معنی‌داری وجود داشته و مقدار اثر آن برابر با ۰/۲۲۶ است، به لحاظ سطح تحصیلات؛ میزان سرمایه اجتماعی در میان دانشگاهی با مقدار ضریب ۰/۲۱۰ بیشتر از غیردانشگاهی ۰/۱۸۹ بر هویت ملی آن‌ها تأثیر داشته است.

-تأثیر نوع گروه مورد مطالعه بر هویت ملی

جدول ۷: تأثیر نوع گروه مورد مطالعه بر هویت ملی

نوع گروه	نتایج آماری		
	اندازه ترکیبی	z-value	sig
شهروندان عمومی	۰/۲۵۵	۱۵/۲۳۹	۰/۰۰۰
دانشجویان	۰/۲۳۸	۱۶/۱۶۲	۰/۰۰۰
کارکنان سازمان	۰/۲۰۲	۲۱/۵۸۱	۰/۰۰۰
اثر کل	۰/۱۸۰	۱۳/۳۰۲	۰/۰۰۰

بین نوع گروه و هویت ملی رابطه معنی‌داری وجود داشته و مقدار اثر آن برابر با ۰/۱۸۰ است. میزان سرمایه اجتماعی در میان شهروندان عمومی با مقدار ضریب ۰/۲۵۵ بیشتر از سایر گروه‌ها هویت ملی آن‌ها تأثیر داشته است.

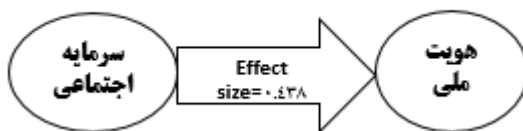
نتیجه‌گیری

پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار حکمرانی اسلامی، منجر به دگرگونی عمیق در ساختار سیاسی و اجتماعی کشور گردید. به طوری که جامعه از منازعه هویت قومی به سوی هویت ملی

متحد، منسجم و یکپارچه حرکت پیدا کردند. هویت ملی در جامعه ایران بعد از انقلاب اسلامی متأثر از شرایط سرمایه اجتماعی بوده است. هدف اصلی این پژوهش آزمون رابطه میان سرمایه اجتماعی و هویت ملی در سطح کشور در یک بازه زمانی طولانی بعد از انقلاب اسلامی (۱۳۸۴ الی ۱۴۰۳) است. روش پژوهش از نوع مرور سیستماتیک تجربی و فراتحلیل کمی است؛ نتایج نشان داد که:

الف. تأثیر شاخص کلان سرمایه اجتماعی بر هویت ملی (اسلامی-ایرانی)

بین سرمایه اجتماعی و هویت ملی در بازه زمانی ۱۳۸۴ الی ۱۴۰۳ رابطه معنی داری وجود داشته و با افزایش سرمایه اجتماعی؛ هویت ملی ایرانیان نیز بیشتر شده است، مقدار ضریب اثر نهایی آن طبق مدل کوهن و فیشر برابر با ۰/۴۳۸ است. سرمایه اجتماعی به شبکه‌های پیوندی، اعتماد، حلقه‌های قوی و صمیمی اطلاق می‌شود که با حمایت اجتماعی، اعتماد، انسجام، مشارکت و آگاهی اجتماعی، باعث ارتقای هویت ملی می‌شود. سرمایه اجتماعی با ایجاد مناسک جمعی، آداب و رسوم ملی، کاهش فاصله اجتماعی و بسترهای تعاون ملی-جمعی، سبب خلق هویت ملی، تداوم و استحکام آن می‌شود. سرمایه اجتماعی شبکه‌های بین فردی و روابط بین افرادی را که در یک جامعه زندگی و کار می‌کنند، اغلب بر اساس علایق مشترک به هم پیوند زده و باعث پیوستگی میان هویت‌های مختلف در مسیر رسیدن به هدف‌های جمعی کلان می‌گردد. مقدار ضریب اثر سرمایه اجتماعی در سطح کلان ملی بر هویت ملی در شکل زیر ترسیم شده است:

شکل ۲: تأثیر شاخص کلان سرمایه اجتماعی بر هویت ملی (اسلامی-ایرانی)

سرمایه اجتماعی نوعی دارایی برای ملتی محسوب می‌شود که بستگی به میزان همبستگی، حس ملی، هویت ملی و تعلق آن‌ها به سرزمین، فرهنگ، هنجارها و ارزش‌های اسلامی-ایرانی دارد. این سرمایه یک شاخص قدرت ملی در برابر بحران‌های داخلی و خارجی عمل کرده و توانسته ایرانیت را همیشه حفظ نماید. همچنین نقشی بازدارنده در برابر تفرقه، منازعه و تنش‌های اجتماعی بر عهده دارد.

ب. تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر هویت ملی (اسلامی-ایرانی)

نتایج جزئی نشان می‌دهد که:

با افزایش اعتماد اجتماعی، هویت ملی ایرانیان تقویت شده و بیشتر می‌شود و مقدار اندازه اثر آن برابر با ۰/۳۸۹ است. اعتماد اجتماعی مبتنی بر استحکام روابط اجتماعی از طریق صداقت، ایمان و باور متکی است که با حضور در مسائل جمعی-ملی مشخص می‌شود. اعتماد اجتماعی، اطمینان به تعهدی است که در برابر همدیگر دارند. این پدیده در ساختار حکمرانی، در شبکه‌های غیررسمی و در تعاملات اجتماعی روزمره میان مردم و حکومت خلق و بازتولید می‌گردد.

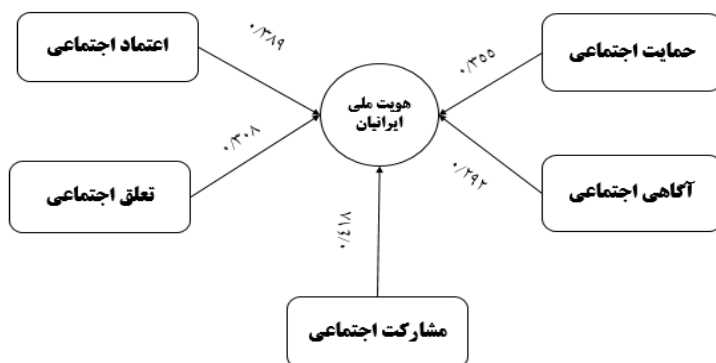
- بین تعلق اجتماعی و هویت ملی رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد و مقدار اندازه اثر آن برابر با ۰/۳۰۸ است. هرچه تعلق اجتماعی بیشتر شود؛ به همان میزان تعهد و علاقه به هویت ملی در میان ایرانیان افزایش خواهد یافت. تعلق اجتماعی باعث وابستگی بیشتر به سرزمین ملی شده و پیوند هویت فردی با هنجارهای ملی-تاریخی تقویت می‌کند. گروه‌های قومی، زبانی، فرهنگی و اجتماعی از طریق تعلق اجتماعی به همدیگر، شکل‌دهنده یک نظام حکمرانی سیاسی بنام ایران هستند و استمرار هویت ملی، همانندسازی هویت قومی با هویت ملی و ادغام اجتماعی میان گروه‌های قومی-فرهنگی، از طریق تقویت بسترهای احساس تعلق اجتماعی رخ می‌دهد و آن‌ها را به یک منشأ مشترک سوق می‌دهد.

- با افزایش مشارکت اجتماعی؛ میزان هویت ملی ایرانیان بیشتر و تقویت می‌یابد. مقدار اندازه اثر آن برابر با ۰/۴۱۸ است. مشارکت اجتماعی میان اقوام و شهروندان ایرانی در مسائل اجتماعی-سیاسی، باعث همگرایی، تقویت و ظهور هویت ملی همگرا در برابر هویت قومی واگرا می‌گردد. می‌توان گفت که هویت ملی در سطح کلان و مشارکت اجتماعی رابطه‌ای دوسویه در مسیر تعالی جامعه ایرانی داشته و این امر از طریق حضور در مناسک ملی و پذیرش تعهد و مسئولیت اجتماعی سرنوشت سیاسی ملی حاصل می‌شود. مشارکت اجتماعی افراد در حکمرانی سیاسی، آن‌ها را به شهروندانی اثربخش، مسئولیت‌پذیر و کارا تبدیل کرده و جامعه‌ای فاضله و ارمانی در بستر هویت ملی را محقق می‌سازند و از این طریق بایسته‌های هویت ملی خلق می‌شود، همچنین این مشارکت، منافع اقوام ایرانی را به منافع سایر اقوام و فرهنگ‌ها پیوند زده و به توسعه اجتماعی کمک می‌کند.

- هرچه شدت حمایت اجتماعی ایرانیان از همدیگر در شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بیشتر؛ به همان تمایل به هویت ملی نیز ارتقا می‌یابد. مقدار اندازه اثر آن برابر با ۰/۳۵۵ است. حمایت اجتماعی، ابزاری قوی برای پیوستگی با هویت ملی و حاصل تعامل قوی، پیوندهای جمعی ایرانیان و اتصال عاطفی میان آن‌هاست که باعث نهادینه شدن هویت ملی در ساختار قومی و فرهنگی ایرانیان

در قالب واحدی کلی و کلان بنام ملت، ایران و ایرانیان می‌گردد.

- با افزایش آگاهی اجتماعی ایرانیان؛ علاقه به هویت ملی نیز ارتقا می‌یابد. مقدار اندازه اثر آن برابر با $0/292$ است. هرچه شهروندان ایرانی نسبت به مسائل تاریخی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی شناخت و آگاهی بیشتری داشته باشند، این امر ضمن کاهش فاصله اجتماعی-فرهنگی و ارتقای آگاهی و دانش آن‌ها؛ باعث تقویت هویت ملی آن‌ها می‌گردد. رشد آگاهی، بهبود شناخت و فهم از هویت ملی و افزایش درک مبتنی بر ارزش، تعلق و خواست‌های جمعی، به بازتولید تفاهم، شناخت و افزایش جامعه‌پذیری هویت ملی کمک می‌کند. این امر به تقویت همبستگی اجتماعی و قوام ساخت درونی اقوام ایرانی در قالب وحدت، همگرایی و انسجام ملی می‌گردد که زمینه آن تفاهم، گفتگو، تربیت، جامعه‌پذیری و آموزش است.

شکل ۳: تأثیر ابعاد و مولفه‌های سرمایه اجتماعی بر هویت ملی (اسلامی-ایرانی)

منابع

- ابتهام رضوی دینانی، هادی؛ شریفی، مجتبی و بخشی، علی (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر هویت ملی جوانان (مطالعه موردی شهر اراک)، مهندسی فرهنگی، ۳۹ (۴۰)، ۱۵-۲۸.
- ابراهیمی مقدمیان، محمود و توکلی کرین، زینب (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و هویت ملی دانشجویان همدان، پنجمین کنفرانس ملی علوم انسانی و مطالعات مدیریت، ۱ (۴)، ۲۰-۱.
- اسکندری، سعید (۱۳۹۲). مطالعه تطبیقی سرمایه اجتماعی و هویت اجتماعی (ملی) در بین محلات شهر ارسنجان، رساله کارشناسی ارشد، علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم اجتماعی
- افتخار افضلی، سید حسین و کلاتری، ابراهیم (۱۴۰۳). تحلیل مضمون قانون‌مداری و رابطه آن با افزایش سرمایه اجتماعی در منظومه فکری حضرت آیت الله خامنه‌ای، جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی، ۵ (۱)، ۷-۳۰.
- امیری، رامتین؛ رضادوست، کریم و ملتفت، حسین (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت ملی جوانان مورد مطالعه دانشجویان پسر دانشکده فنی و حرفه‌ای شهید چمران اهواز، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.
- امیری‌فر، ایمان و شیرمردی، سارا (۱۳۹۶). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش جوانان شهر اهواز به هویت ملی، علوم اجتماعی، ۱۵ (۱)، ۲۰۳-۲۳۴.
- اولادی، شعبان؛ اصغر محمدی؛ زینب باصری؛ سیما پرشو؛ علی قنبری باغسیاه (۱۴۰۱). بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و هویت ملی در شهر اهواز، امنیت و ارتباطات اجتماعی، ۲ (۴)، ۱۹۷-۱۶۳.
- ایمان، محمدتقی و روحانی، علی (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین هویت ملی و سرمایه اجتماعی بررسی موردی دانشجویان دانشگاه شیراز، علوم اجتماعی، ۲۲ (۴)، ۳۷-۶۲.
- آزاد ارمکی، تقی و وکیلی، عارف (۱۳۹۲). مطالعه جامعه‌شناختی تعریف مفهوم هویت ملی میان اندیشمندان ایرانی، توسعه اجتماعی-فرهنگی، ۲ (۱)، ۹-۳۵.
- آقاپور، اسلام (۱۳۹۱). بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی مرتبط با هویت ملی جوانان نظامی مطالعه موردی شهرک شهید محلاتی تهران، مطالعات ملی، ۵۰ (۲)، ۱۴۳-۱۶۲.
- بقایی سرابی، علی و قیاس‌خانی، مهدیه (۱۳۹۶). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر هویت ملی در بین شهروندان تهرانی سال ۱۳۹۴، کنفرانس سالانه پژوهش در علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران.

- جعفری، حسین؛ کعانی، محمدمبین و معصومی‌راد، رضا (۱۳۹۲). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با هویت قومی و هویت ملی مطالعه‌ای بر روی ترکمن‌های استان گلستان، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی
- جهانگیری، جهانگیر و معینی، مهدی (۱۳۸۹). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و هویت ملی (نمونه موردی: مطالعه دانشجویان دانشگاه شیراز)، علوم اجتماعی، ۱۶ (۴)، ۳۷-۷۴
- حلیمی جلودار؛ حبیب‌الله و حسینی بیجی کلاً، ابراهیم (۱۳۹۹). تأثیر سرمایه اجتماعی جوانان بومی قوم ترک و کرد بر هویت ملی با تأکید بر شاخص‌های هویت ملی از نگاه امام خمینی ره، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۱ (۵)، ۴۵-۶۶
- دانش، پروانه و حسینی، سید رسول (۱۳۹۳). سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی و فرسایش هویت ملی، کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی و مطالعات رفتاری، تهران.
- دیلقمانی، فرشید و قاسمی ترکی، محمدعلی (۱۳۹۵). جایگاه هویت ملی در ایران: نگاهی به تطور تاریخی، الگوها و سیاست‌های هویت ملی، سپهر سیاست، ۴ (۱۱)، ۲۹-۵۸
- راد، فیروز و فیل کوش، پروانه (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی (هویت قومی و هویت ملی)، در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز تهران غرب، دومین کنفرانس ملی جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی
- ربیع، علی؛ ذاکری نصرآبادی و زهرا قلانی، نسرین (۱۳۹۶). تأثیر سرمایه اجتماعی بر هویت اجتماعی و ملی جوانان مهاجر در شهرهای جدید مهاجرپذیر (مطالعه نمونه‌ای شاهین‌شهر)، مطالعات فرهنگ ارتباطات، ۶۹ (۳)، ۳۷-۶۶
- رحمان سرشت، حسین؛ حبیبی، محبوبه و قدرتیان، عبدالجابر (۱۳۹۲). الگوی سیستمی مدیریت راهبردی هویت ملی، پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۶ (۲۱)، ۵-۲۳
- رستگار خالد، امیر؛ سلمانی بیدگلی، مسعود و پاکیده دلشاد، هادی (۱۳۹۵). رابطه سرمایه اجتماعی و هویت ملی در شهرهای کرمانشاه و جوانرود، مطالعات ملی، ۱۱ (۶۵)، ۱۳۳-۱۴۴
- رضایی، احمد و احمدلو، حبیب (۱۳۸۴). نقش سرمایه اجتماعی در روابط بین قومی و هویت ملی (بررسی جوانان تبریز و مهاباد)، مطالعات ملی، ۲۴ (۸)، ۷-۳۴

- سلیمانی امان‌آباد، محسن؛ عبدالملکی، جعفر؛ قاسمی، بیژن و حیدرپناه، حمید (۱۳۹۳). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و هویت ملی در جوانان شهر بجنورد، اولین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد، مدیریت، حسابداری و علوم انتظامی
- شیانی، ملیحه و احمدپور، خسرو (۱۳۹۶). رابطه بین سرمایه اجتماعی و هویت اجتماعی بین شهروندان رشت، رفاه اجتماعی، ۱۷ (۶۶)، ۱۲-۲۵.
- شیردل، الهام؛ حامی کارگر، فاطمه و انجم شعاع، فاطمه (۱۴۰۰). رابطه بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با هویت ملی دختران نوجوان شهرستان کرمان، مطالعات ملی، ۲۲ (۸۶)، ۶۹-۸۷
- صالحی، اصغر (۱۳۹۹). نقش سرمایه اجتماعی و هویت اجتماعی در مدیریت طرح‌های ساماندهی و تعیین حریم و بستر رودخانه، برنامه‌ریزی فضایی، ۱۰ (۳)، ۶۶-۷۶
- صیدی، علی (۱۳۹۲). بررسی تجربی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و هویت اجتماعی (مورد مطالعه: دانش آموزان پسر مقطع پیش‌دانشگاهی شهر ایلام)، فرهنگ ایلام، ۱۴ (۶۰)، ۱۷۴-۱۸۹
- عزیزی، علی اصغر و اسد پور، احمد علی (۱۳۹۷). بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و گرایش به هویت ملی در میان مردم شهر بندرعباس، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس، دانشکده علوم انسانی
- عشایری، طاهّا؛ ذوالفقاری، اکبر؛ نامیان، فاطمه و حسین‌زاده، الهام (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی هویت ملی ایرانیان، مطالعات میان فرهنگی، ۱۳ (۳۷)، ۳۷-۶۷
- عطوفت، سعید؛ خدای، علیرضا و شجاعی‌فرد، علی (۱۴۰۲). بررسی جامعه‌شناختی نگرش دانشجویان به مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی، جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی، ۴ (۱۶)، ۲۱۳-۲۳۶
- قاسمی، یارمحمد و جمال‌وندی، رضا (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و هویت ملی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، فرهنگ ایلام، ۳۷ (۳۶)، ۴-۲۶
- کاکاوند، یونس (۱۴۰۱). بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و گرایش به هویت ملی در بین شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر کرمانشاه، علوم اجتماعی، ۱۶ (۱)، ۱-۱۹.
- کویانی، مسعود؛ شیرخانی، علی و رنجبر، مقصود (۱۴۰۳). تأملی در اندیشه سیاسی مطهری پیرامون مردم‌سالاری دینی، جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی، ۵ (۱)، ۲۷۵-۲۹۵

ملک حسینی، محمدتقی؛ نعیمی، محمدرضا و نادری، محمدمهدی (۱۳۹۲). بررسی رابطه هویت ملی با سرمایه اجتماعی در بین مرزنشینان استان گلستان (مورد مطالعه: شهرستان مراوه‌تپه)، پژوهشنامه مطالعات مرزی، ۱(۱)، ۳۹-۶۸

مومینی، محمدعلی؛ ربانی خوراسگانی، علی؛ قاسمی، وحید و زهیری، علی‌رضا (۱۴۰۰). هویت ملی در جامعه ایران و چالش‌ها و مشکلات آن: مرور نظام‌مند مقاله‌های علمی-پژوهشی کمی (۱۳۹۸-۱۳۷۷)، پژوهش‌های جامعه‌شناختی معاصر، ۱۰(۱۹)، ۱۷۷-۱۹۹

میرفردی، اصغر و ولی‌نژاد، عبدالله (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی راهبردی ارتباط بین هویت ملی و سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه یاسوج، مدیریت سرمایه اجتماعی، ۵(۱)، ۶۷-۹۰

نازک‌تبار، حسین؛ ملانیا جلودار، شهرام؛ ملک‌پور جوقانی، لیلا و مالیر، مریم (۱۴۰۲). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی با هویت ملی زنان بین ۱۸ تا ۵۰ ساله ساکن شهرکرد، مطالعات ملی، ۲۵(۱)، ۱۵۳-۱۳۱

نامداری، مهرداد (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با هویت ملی و قومی در بین شهروندان شهر نورآباد دلفان، اولین کنفرانس علمی پژوهشی رهیافت‌های نوین در علوم انسانی ایران هزارجریبی، جعفر و لهراسبی، سعید (۱۳۹۰). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با میزان هویت جمعی، جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۲(۲)، ۱-۲۰

- Ahn MY, Davis HH (2019). "Four domains of students' sense of belonging to university". *Studies in Higher Education* 1-13
- Ahn, M. Y. & Davis, H. (2020). "Sense of belonging as an indicator of social capital". *International Journal of Sociology & Social Policy*, 40(7/8), 627-642. Advance online publication. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-12-2019-0258>.
- Byatt, T. J. Duncan, J. & Dally, K. (2023). "Social capital and identity of d/Deaf adolescents: an interpretive phenomenological analysis". *Disability & Society*, 39(8), 1961-1983. <https://doi.org/10.1080/09687599.2023.2168517>
- Cook, Caryn (2019), "Social Capital and Social Identity", *Innovation and Social Capital in Organizational Ecosystems*, DOI: 10.4018/978-1-5225-7721-8.ch003
- Harper, Rosalyn (2002). *The measurement of Social Capital in the United Kingdom*, Office for National Statistics, https://www.researchgate.net/publication/254415336_The_measurement_of_Social_Capital_in_the_United_Kingdom/citations
- Hosseini, A., Bazrafshan, SH., Eskandari, A., AmirAhmadi, R. (2022). "The Impact of Social Capital on National Identity of Youth in Eastern Golestan Province", *International Journal of Social Sciences (IJSS)* Vol. 12, No. 4, 2022 15 DOI: 10.30495/IJSS.2022.68843.1352
- James E. Cote (2005). "Identity capital, social capital and the wider benefits of learning: Generating resources facilitative of social cohesion", *London Review*

- of Education London Review of Education. 3(3):221-237 DOI: 10.1080/14748460500372382
- Lappe FM, Du Bois PM (1997) "Building social capital without looking backward". National Civic Review, 86(2), 119-128.
- Liberini, B., Lockwood, E., & Francesco, P. (2020). "Cultural Identity and Social Capital in Italy", IZA – Institute of Labor Economics, Schaumburg-Lippe-Straße 5–953113 Bonn, Germany
- Lochner K, Kawachi I, and Kennedy BP (1999). "Social capital: a guide to its measurement". Health & place, 5(4), 259-270.
- May, V. (2013). Connecting self to society: Belonging in a changing world. Palgrave Macmillan.
- Membriela-Pollán, M., & Pena-López, J. (2017). "Clarifying the concept of social capital through its three perspectives: individualistic, communitarian and macro-social", European Journal of Government and Economics, 6(2), December 2017, 146-170.
- Nyachio, V. & Elton, K. (2023). "Fostering National Identity through Selected National Values for Economic Transformation in Kenya", KIPPRA Policy Brief No. 14/2022-2023
- Pena López, J. A. & Sánchez Santos, J. M. (2017). "Individual Social Capital: Accessibility and Mobilization of Resources Embedded in Social Networks". Social Networks 49, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2016.11.003>
- Qiang, L., & Turner, D. (2018). Identity and national identity, Educational Philosophy and Theory, 50:12, 1080-1088, DOI: 10.1080/00131857.2018.1434076
- Richards, B. (2013). National identity and social cohesion: theory and evidence for British social policy, A thesis submitted to the Department of Social Policy of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, London, September 2013 Sgroi, Daniel, Redoano, Michela, Federica,
- Timothy J. B., Duncan, J., & Dally, K. (2023). "Social capital and identity of d/Deaf adolescents: an interpretive phenomenological analysis", Disability & Society, DOI: 10.1080/09687599.2023.2168517
- Varekamp, I, Knijn, T, van der Gaag, M, and Bos, P (2015). "Social capital and job search behaviour of long-term welfare recipients". International Journal of Sociology and Social Policy, 35(11/12), 738-755
- Wamsler, S. (2023). "Dimensions of social trust and national identity: Addressing a multifaceted relationship", Nations and Nationalism Volume 29, Issue 2, Pages 598-617 <https://doi.org/10.1111/nana.12935>